

Ricard Garcia: La zona fosca del viure... L'obra narrativa de Jordi Llavina.

III Trobada de Clubs de Lectura de l'Alt Penedès i el Garraf, 6 juny 2014

1. Presentació:

Que em demanéssiu ser avui aquí em va fer il·lusió per diversos motius:

a) Perquè estic convençut que la feina de difusió de la literatura que es fa a través dels clubs de lectura és una de les maneres de construir la societat i el país més eficients: un país de lectors és un país més crític, més savi i més ric...

b) I també perquè tot i que jo sóc més gran que ell, des d'un dia de 1992 quan va presentar *Les veus de l'experiència*, és per a mi com una mena de germà gran literari. Per tant, l'admiració i el respecte que sento per la seva feina (de narrador, de poeta, de periodista i crític, d'activista...) i l'estimació personal que li tinc van fer que quan la Montse Julià em va proposar ser avui aquí, no m'ho pensés gens ni mica.

Des de llavors (1992), el Jordi Llavina ha anat fent un llarg i profitós aprenentatge que juntament amb la seva capacitat d'autocrítica, han fet que protagonitzés una doble eclosió, com a poeta i com a narrador alhora i amb un nivell altíssim en tots dos gèneres.

Pel que jo sé, vosaltres heu llegit els seus tres darrers llibres de narrativa i és d'aquests que bàsicament us parlaré; sense oblidar, però, que al meu entendre una certa visió poètica del món emergeix sovint en els seus contes. Molt probablement això sigui perquè en tota l'obra d'en Jordi Llavina hi ha una mateixa voluntat de travessar les aparences i la superfície del món per mirar d'explicar les veritats que som. Hi ha un poema seu de *Diari d'un setembrista* que es titula El símbol on hi vaig trobar aquesta clau de la seva obra. El poema parla de menjar-se una poma...

“...fins a deixar-la reduïda
a una mica de fibra,
que aguantes per la cua
i que conté una càpsula
amb **les llavors guardades.**”

La recerca constant d'aquestes llavors, m'aventuro a dir, és una de les raons d'escriure del Jordi i, sobretot els contes, són com aquestes càpsules.

2. Parlem de *Ningú ha escombrat les fulles* (2008). Comença, de forma curiosa, amb un punt i a part quan el narrador engega amb *"Fa dos dies va descongelar la nevera..."* Aquesta imatge, la de la nevera, i altres que ens anirem trobant, no només tenen una forta càrrega simbòlica, sinó que també serveixen per donar unitat estructural al llibre. A 'El rascle', el primer dels contes, es parla de *"La consciència -aquesta mena de congelador-"*, mentre que al darrer, 'Mig dia i una nit a Limeuil', hi trobem que hi diu *"en el cementiri de la memòria destaquen amb una llum de foc i celebren el temps de la nostra vida"*. I ja som al cap del carrer, perquè al mateix temps que es basteix l'estructura del llibre, també es parla del tema central i fonamental d'aquesta obra: La memòria de la vida viscuda i el pòsit que deixen a *"la rebotiga del temps"* -com es diu a 'La veïna'- les sensacions que hem experimentat.

La unitat del llibre fa que per a mi aquest no sigui simplement un llibre de contes, si més no perquè no es tracta d'una colla de narracions disperses i he tingut -en més d'un moment- la sensació que llegia una narració única sobre allò que perviu sota la realitat més immediata. Per a mi la realitat de la qual parlen aquests contes és com una pasta de mil fulls en la qual tots i cada un són al mateix temps el conjunt; i el Jordi amb la seva escriptura mossega, alhora, tots i cada un d'aquest mil fulls, totes i cada una de les capes de la realitat. Suposo que aquesta imatge de la pasta fullada té a veure amb què a mida que avançava en la lectura del llibre, hi anava descobrint diverses capes de lectura que s'anaven superposant les unes a les altres per donar més cos als contes.

En una primera capa s'hi mouen els personatges més convencionals, amb una vida força previsible i que no ens costa de reconèixer perquè molt probablement som nosaltres mateixos, els lectors que hem gosat obrir les pàgines d'aquest llibre. Hi ha després una segona capa menys previsible i que ens fa veure la realitat des d'angles que sovint se'ns escapen, és la dels personatges-nens. Aquests viuen la vida -i això és ben clar a 'La boca de la balena'- des d'una dimensió força diferent

de la dels adults.

També hi ha una altra espècie de personatges, els animals, que recorren aquests contes. Hi trobem gossos, gats,... però també éssers més inquietants com mosques o vespes i, sobretot, formigues. Com les que a 'La carn de ren' es mengen unes restes de carn com si s'encarreguessin de restituir l'ordre natural que els humans no hem pogut resoldre, i que a 'Ull de tigre' –potser el més enigmàtic dels divuit contes- s'enfilen pel cos de la Bet com si el volguessin colonitzar. Sembla que hi hagi, doncs, una voluntat de redescobrir les coses petites del món, de reconèixer o de retrobar aquell món que tan bé coneixíem de petits i del qual ens en havíem oblidat en fer-nos grans; no deu ser casual que sigui una nena qui cull les formigues a 'Ull de tigre' i les porta al llit de la Bet.

Una altra capa de lectura té a veure amb les plantes que poblen el nostre entorn i que, com passa a 'El segell' amb els esbarzers, "*ensalvatgien els jardins*" recuperant aquells espais d'on van ser expulsades per uns homes massa pagats de la seva vàlua.

I així, consecutivament, es van trobant tots els elements que configuren la vida d'una munió de personatges ben reals –perquè els d'aquest llibre sí són personatges de debò-, tant que tenen necessitats fisiològiques –i les fan, com aquell nen que s'estrena sense bolquers-, són personatges que suen, que viuen el sexe sense heroïcitats, que mengen... I mengen molt, en tots els contes hi són presents els aliments com si hi hagués una mena d'obsessió per nodrir els personatges, per donar-los menjar. Però més d'una vegada aquestes menges que apareixen als contes ens serveixen, també, per entendre el moment que està vivint el personatge. No és ben bé el mateix quan es fa referència a '*la pela de llimona i el trosset de canyella* –aquell branquilló deliciós-, que escurava abans de dinar, mentre la seva mare cremava el sucre d'una gran plata de crema' que quan, en canvi, el dinar del diumenge és caracteritzat per una barra de pa de gasolinera. I encara les capes de lectura que ens ofereix aquest llibre continuen més i més, endinsant el lector en les olors, els sons i les textures que perceben els personatges i que l'autor vol que coneguem perfectament. Jo penso que aquest interès pels detalls –que sovint se li

ha criticat al Jordi Llavina- no és debades. És aquest detallisme en les formes, els colors, els gustos o les textures, el que acosta la prosa del Jordi a la veritat i ens permet reconèixer el món en què ens movem.

I, pel meu gust, el que encara és més important és que la seva capacitat de descriure els detalls del nostre entorn fa que, llegint aquests contes, tinguem a vegades la sensació d'observar un moment en què el temps s'ha aturat i percebre què passa sota la vida més superficial.

Els personatges d'aquests contes tenen vides més o menys anodines en aparença, però sota la pell tot és en ebullició. I això no ens ho indica l'autor, sinó que és a través de l'observació d'allò que envolta els personatges que els coneixem i sabem els seus neguits i les seves angoixes. És d'agrair que l'autor, el Jordi Llavina, no ens vulgui explicar com se senten els diferents personatges i que siguin les coses del seu entorn les que ens en donin la pista, com quan a 'Natura morta' llegim: *'És diumenge: la barra de pa és de gasolinera. Confirma aquesta impressió el contingut d'una bossa de plàstic de més capacitat que la de la barra: a dins hi ha un tub de crema d'afaitar per a pells sensibles, un paquet de cinc maquinetes d'un sol ús, una ampolla d'aigua d'un litre i mig, una llauna d'olives farcides, un parell de begudes isotòniques, el diari...* Quina imatge de desolació, perquè el Jordi és un gran creador d'imatges.

El cas és que, més que no pas el flux d'una novel·la on hi passen moltes coses, hi ha en aquests contes vocació de perforar el temps quiet, de ben segur perquè és a través d'aquests moments de quietud i de contemplació del que hem viscut, que sabem com és la vida, que en prenem consciència, que ens podem aturar a agafar aire abans de capbussar-nos una altra vegada en aquest fluir que s'aturarà, només, amb la mort. I aquesta, la mort, també hi és subjacent en aquest llibre del Jordi; penso ara en 'El viatge de nocces', en què una vella que és duta a l'hospital en ambulància es troba immersa en una situació ben absurda o, si més no, ridícula, o també penso en 'Els orfes del món' quan un pare ha d'explicar als seus fills la mort del Bambú, un gatet orfe que havien recollit del carrer.

Ningú ha escombrat les fulles parla de la vida oculta, i ens ho diu amb tota claredat un dels nens que corren pel llibre. Concretament n'hi ha un a 'La boca de la balena' que diu que no vol créixer '*perquè sap que la dels adults és la zona fosca del viure*'. Hi ha, en aquests contes, una investigació rigorosa d'aquesta zona fosca que ha portat el Jordi Llavina a fer una obra que ens parla de les coses que ens inquieten, de personatges que com la dona de 'El segell' es perden –potser voluntàriament-, de la confluència en un mateix instant de la vida i de la mort.

Tot i així, aquest no és un llibre trist, aquest és un llibre ple de veritats i, fins i tot, esperançat al final, quan la destil·lació de les sensacions arriba, també, al món mineral –potser el més perdurable de tots-. A 'Mig dia i una nit a Limeuil' hi trobem un personatge que amb delicadesa diposita quatre pedres que ha collit de bon matí a tocar de la pell –l'àmbit on realment passen aquestes històries- de l'estimada, que encara dorm. A partir d'aquell moment, tot torna una altra vegada a començar.

3. De ***Londres nevat*** (2009) vaig escriure fa temps que és més que literatura perquè hi trobem un narrador molt peculiar –sabem que es diu Jordi- que ens parla d'alguna cosa més que de literatura, que no només es limita a explicar-nos els fets que passen en cada un dels sis contes que componen el llibre, sinó que sobretot ajuda el lector a fer un exercici d'immersió en la vida dels personatges i del mateix narrador.

Al capdavall, tot allò que passa en els contes de ***Londres nevat*** només és un suport per transportar el lector a l'ànima dels personatges. I en això Llavina és un mestre, perquè és capaç d'enriquir molt i molt la narració gràcies a un ús precís i incisiu del lèxic i a la seva formidable capacitat per descriure els objectes, les olors i els gustos i també, aquesta vegada, els sons i les músiques que sonen i ressonen a la ment dels personatges.

Però Llavina encara utilitza un altre recurs molt interessant a l'hora de dur el lector a la intimitat més fonda dels personatges per explorar-la plegats. Aquest recurs ha consistit en trencar les cotilles del narrador tradicional i deixar que aquest es confongui amb l'autor, de manera que s'estableix una complicitat molt

forta amb qui llegeix, com quan s'atura la narració per reflexionar sobre el fet literari. A mi em va agradar i interessar el joc d'anar i venir del narrador i el joc que estableix amb el lector sobre què és realitat i què és ficció, que d'alguna manera es conclou a *El branquilló de til·ler* quan s'afirma que tot el que s'escriu acaba sent veritat. La recerca sobre l'espai en el qual es dissol la frontera entre veritat i ficció és un dels grans temes d'aquest llibre, i cal no menystenir-lo, perquè és justament en aquest espai indefinit on habiten les emocions que la literatura ens pot proporcionar.

A mi, personalment, m'interessa poc la literatura que no és viscuda, i si no ho és, difícilment m'emociona, però els contes de **Londres nevat** traspuen emocions més enllà de les paraules. Ho dic perquè l'àmbit dels silencis i dels oblitats és l'altre tema del llibre. En els cinc primers contes és compartit l'interès per tot allò que els altres no poden veure però és al moll de l'os de les nostres vides i les configura de tal manera que som allò que s'amaga, a vegades a les golfes dels records i a vegades a les de l'oblit. I així ho diu el narrador a *Hand&Racquet*: "*El record va sorgir del no-res amb una força insospitada.[...] irrompia des del que jo mateix, en un dels meus pensaments sofisticats, alguna vegada havia anomenat 'el sepulcre dels records'.[...]*" Als personatges de **Londres nevat** els espeteguen els records al davant per retreure'ls vivències que sembla que tornin del més enllà com passa a *Un tal Amat* i a *El cosinet andalús* o, ben bé al revés, construeixen records –com ho fa la Laura de *Nosaltres també esperem*– per ocultar l'absència: "*La dona havia parlat durant els dos últims anys i mig a un esperit. Havia fet créixer una animeta amb les seves paraules.*"

Si bé els cinc primers relats són contes hivernals, en tots l'acció transcorre pels volts de Nadal i tots ells són poblats de fantasmes, el cas del sisè és ben diferent. *El branquilló de til·ler* és ple de llum i l'autor, que fa ben explícita la seva presència, hi explica una peculiar història d'amor. En contrast amb els personatges ombrívols dels altres relats, les dones i els nens d'aquest són ben vius i tenen una consistència que es projecta amb força cap al futur. Aquest és un relat ple d'optimisme en el qual es parla de la necessitat de fixar la memòria (la besàvia que transmet el saber als besnéts), de construir la realitat amb paraules, de la fortalesa

de les dones, del pas del temps que deixa senyals en la natura sense dramatisme i de l'assumpció de la mort com una part del curs de la vida, mitjançant la imatge extraordinària d'una guineu ofegada en un rec que sempre flueix.

A *Londres nevat*, en Jordi Llavina ens ensenya a dirigir la mirada no només als fets, sinó també a cada una de les petites coses que sovint ens passen desapercebudes, però que són les que expliquen la condició humana de cada individu, les seves ombres o les seves il·lusions. I ho fa no només trencant barreres entre realitat i ficció, sinó bastint els seus relats amb un llenguatge propi moltes vegades de la poesia. Aquest llenguatge és el que dota aquests contes de diverses capes de lectura –ja ho he dit abans, però és una de les seves virtuts com a escriptor–, des de la mera acció de la superfície fins als pensaments més ocults de cada personatge. Penso que això és el que fa diferent i atractiva la seva obra narrativa.

4. I arribem a *El llautista i la captaire* (2013). De la lectura d'aquesta novel·la me'n queden les llargues confidències que he tingut la sensació que em feia el seu personatge principal, confidències necessàries per distanciar-se d'un mateix i alleujar el neguit que el rosega cada vegada que s'adona que no li és fàcil estimar la dona que estima. En Marc, com passa a molts homes, viu un pèl desemparat en el món de les emocions i les relacions sentimentals, i és aquesta mateixa desemparança i una certa incapacitat de ser per sí mateix el que l'empeny a festejar les dones que poblen la novel·la.

Les festeja i ens explica la mena de relació que hi té sense gaires embuts. I ho fa des d'una mena de calidoscopi temporal en el qual passat i present es barregen, de la mateixa forma que se'ns poden barrejar les figures de la Clara i la Bel, alhora tan diferents però en les quals en Marc hi cerca igualment alguna mena de salvació, un encaix en el món que en el cas de l'Emma ni tan sols es planteja perquè inabastable com li és, sap que no serà possible.

En Marc viu una mica a la deriva buscant el recer que l'ajudi a sentir-se estimat de la mateixa manera que ell creu que estima. Sovint, però, els sentiments el confonen

i se li fa difícil distingir si el que més pesa en cada cas és l'amor o el sexe. No ho sap, i potser tampoc calgui deslligar una cosa de l'altra; el que sí sap, però, és que és el desig allò que el mou i l'ha empès una vegada i una altra a mirar de salvar-se en les successives relacions que ha viscut.

Tot plegat passa entre dues trobades amb en Joan, un personatge que pot semblar circumstancial però que no ho és tant, ja que ajuda a donar a la novel·la el punt de dramatisme en el qual vivim instal·lats a partir del moment que descobrim que la vida no és allò que il·lusòriament ens prometíem. Dit això, no puc amagar que en aquesta novel·la d'en Jordi Llavina hi ha una ferma voluntat de reflexionar sobre algunes de les veritats que ens neguitegen quan adquirim consciència que no som joves.

A partir, doncs, de la narració de les complexes relacions que en Marc estableix amb les parelles que li fan de mirall, Llavina retrata un home perdut en una modernitat en la qual hi suren les desil·lusions com icebergs que cal esquivar. Això és el que a mi més m'ha interessat de *El llaütista i la captaire* juntament, és clar, amb tota l'aportació que l'autor hi fa en forma de narració, o de narracions fins i tot encastades en la història principal, per convidar-nos a **reflexionar sobre les maneres de sobreviure a les nostres pròpies incapacitats i al dolor amb què la malaltia, la mort o el desamor ens condicionen la mirada i el pas inexorable dels dies.**

5. Tancament:

Hauria de tancar aquí la meva intervenció, però no ho puc fer sense cridar l'atenció sobre la magnitud del Llavina poeta. Sovint he dit que el Jordi trenca les fronteres entre els gèneres narratiu i poètic, doncs bé, ara vull afegir que també en els seus poemes es trenquen les fronteres entre vida i literatura i que els versos que escriu se li assemblen tant que quan els llegim ens és indubtable que són ell, nets de falsa literatura i cada vegada més carregats d'una dimensió moral que més enllà dels seus valors estètics els dóna un valor afegit importantíssim. Ja sé que havíem de parlar de la narrativa, però ara que l'hem llegida us convido que us animeu a llegir la seva poesia. Entreu-hi per on vulgueu, els cinc llibres són d'una altíssima qualitat, el meu preferit, però –ell ho sap– és Vetlla (2012). Em toca el cor quan diu

coses com que...

*Molts anys després havia de vetllar
per la salut i la vida dels fills
-per ells, un pare ha de donar la vida,
el cos, la sang i tot el que convingui-,
i em tocarà vetllar, també,
pel benestar dels pares, que envelleixen,
per garantir-los una mort en pau,
al llit de casa, envoltats de família,
amb un ram de mimosa dins un gerro
-si n'és el temps-que, en l'instant del traspàs,
dugui una mica de confort als ulls,
sedats pel groc esponjós de les flors,
i un pensament d'escalf final a l'ànima.*

Gràcies, Jordi, per la teva bondat i la teva obra, i gràcies a vosaltres per la vostra paciència.